**РЕЦЕНЗІЯ**
**доктора юридичних наук, професора,**
**професора кафедри теорії та історії права та держави**
**Навчально-наукового Інституту права**
**Київського національного університету імені Тараса Шевченка**
**МАЛИШЕВА Бориса Володимировича**
**на дисертацію Вігірінського Андрія Валерійовича**
**на тему: "Механізми стримувань та противаг в надзвичайних правових режимах: теоретико-правовий аспект",**
**поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії**
**у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

*Актуальність обраної теми дисертації.*

Актуальність теми дисертації «Механізми стримувань та противаг в надзвичайних правових режимах: теоретико-правовий аспект» зумовлюється тим, що сучасні держави дедалі частіше змушені діяти в ситуаціях підвищеної небезпеки - під час воєнних загроз, терористичних викликів, пандемій, техногенних катастроф, масштабних безпекових і гуманітарних криз. У таких обставинах надзвичайні правові режими виступають необхідним юридичним інструментом оперативного реагування держави на загрози. Разом із тим їх запровадження неминуче пов'язане з концентрацією владних повноважень, розширенням дискреції органів виконавчої влади та тимчасовим обмеженням окремих прав і свобод людини. Це, своєю чергою, посилює ризики відступу від вимог верховенства права, законності, пропорційності та демократичного контролю. Саме тому дослідження механізмів стримувань і противаг, які здатні підтримувати належну рівновагу між ефективністю кризового управління та недопущенням надмірного втручання у права людини, має безперечне теоретичне і практичне значення.

Для України ця проблематика набуває особливої ваги, оскільки в умовах збройної агресії та дії воєнного стану постала потреба заново осмислити межі, форми й засоби реалізації публічної влади в екстраординарних обставинах. Надзвичайні правові режими істотно змінюють звичайну конфігурацію взаємодії гілок влади, посилюють значення виконавчих органів і сектору безпеки, впливають на здійснення парламентського контролю, судового захисту, функціонування місцевого самоврядування та активність інститутів громадянського суспільства. За таких умов особливої потреби набуває комплексне теоретико-правове з'ясування того, яким чином мають діяти конституційні, інституційні, процедурні та правозахисні запобіжники, що обмежують можливість свавільного використання влади і забезпечують її підзвітність.

Наукова значущість дисертації полягає у необхідності розширити й поглибити загальнотеоретичне розуміння системи стримувань і противаг не лише в межах нормального функціонування державного механізму, а й у

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 334 «Н/Р»
«29» 05 2026 р.

ситуації правової надзвичайності. Класична доктрина поділу влади потребує додаткової інтерпретації з урахуванням особливостей надзвичайних правових режимів, у яких тимчасова допустимість обмежень має поєднуватися з правовою визначеністю, строковістю, парламентським і судовим контролем, відповідальністю посадових осіб та гарантіями повернення до звичайного конституційного порядку.

Отже, актуальність дисертаційного дослідження Вігірінського Андрія є належно обґрунтованою та не викликає заперечень.

*Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації*

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи та наукових публікацій Вігірінського Андрія дає підстави для висновку, що сформульовані дисертантом наукові положення, висновки і практичні рекомендації мають належний рівень аргументації та обґрунтованості.

Автор спирається на значний масив українських і зарубіжних наукових джерел. Емпіричну основу дослідження становлять монографічні праці, науково-публіцистичні роботи вітчизняних і іноземних учених, судові рішення, нормативно-правові акти України, матеріали судової практики та офіційні статистичні дані. Використання широкого спектру джерел свідчить про ретельну наукову й аналітичну роботу під час підготовки дисертації. Для реалізації мети та завдань дослідження застосовано філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи, що дозволили врахувати специфіку об'єкта й предмета роботи та забезпечити комплексність аналізу. Зокрема, діалектичний підхід використано для розкриття динаміки й стійкості системи стримувань і противаг у кризових умовах; герменевтичний - для тлумачення понять «надзвичайний правовий режим», «войовнича демократія», «антиентренчмент»; інституційно-функціональний та інструментальний - для аналізу функціонування влади в умовах надзвичайності; аксіологічний - для обґрунтування ціннісних засад поділу влади. Системно-структурний підхід дав змогу визначити місце парламенту, уряду, глави держави та суду в механізмі взаємоконтролю під час дії спеціальних режимів; системно-функціональний - оцінити дієвість контрольних запобіжників, зокрема строковості, періодичного підтвердження, зміни чи скасування параметрів режиму та повернення до нормальності; логіко-семантичний — уточнити понятійний апарат дослідження.

Серед приватно-наукових методів автором використано формально-догматичний метод - для дослідження конституційних і законодавчих норм, визначення критеріїв надзвичайності та процесуальних гарантій; порівняльно-правовий - для зіставлення різних моделей парламентського й судового контролю; історико-правовий - для аналізу трансформацій балансу влад у кризові періоди. Емпіричне опрацювання правозастосовної практики дозволило перевірити нормативні критерії на матеріалі воєнного стану,

очищення влади, застосування спеціальних економічних обмежувальних заходів та припинення діяльності політичних партій. Також у роботі застосовано аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, порівняння і моделювання, що забезпечило узагальнення досліджуваних явищ.

Послідовне поєднання різних методологічних підходів і методів забезпечило належний рівень обґрунтованості отриманих результатів. Зміст дисертації узгоджується з визначеними у вступі об'єктом, предметом, метою та завданнями. Автору вдалося сформулювати наукові висновки і практичні пропозиції, які мають ознаки новизни, відповідають поставленим дослідницьким завданням і розкривають заявлену наукову проблематику. Це дає підстави вважати, що мети дисертаційної роботи досягнуто повністю.

Аналіз тексту рецензованої дисертації та наукових праць автора не дає підстав вважати, що в роботі наявні положення, які могли б свідчити про недотримання вимог академічної доброчесності.

*Оцінка змісту дисертації.*

Структура дисертації є логічною, послідовною та відповідає поставленій меті й завданням дослідження. Матеріал викладено впорядковано, із дотриманням належного рівня наукового стилю.

У структурному плані дисертаційне дослідження включає вступ, три розділи, що охоплюють дванадцять підрозділів, висновки та список використаних джерел.

Вступ містить усі необхідні елементи, які характеризують авторське дослідження: обґрунтування актуальності, визначення предмета, об'єкта, мети і завдань, опис методології та інші складові, потрібні для належної презентації наукової роботи.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні засади системи стримувань і противаг та надзвичайних правових режимів» складається з двох підрозділів: 1.1 «Ідея системи стримувань і противаг. Історичний та правовий контекст», у якому відповідні механізми розглянуто як історично сформовані функціональні засоби, спрямовані на запобігання сваволі та узурпації влади. Автор акцентує на тому, що поєднання чеснот, інституційної архітектури, юридичної форми та зрілості політичної культури дає змогу підтримувати баланс інтересів у багатоманітному суспільстві й водночас зберігати необхідну єдність.

1.2 «Концепція надзвичайних правових режимів». У цьому підрозділі надзвичайний правовий режим розкрито як спосіб юридичного впорядкування виняткової ситуації через встановлення визначених параметрів щодо підстав, меж, строків і процедур контролю. Окремо окреслено критерії легітимної надзвичайності: актуальність і невідворотність загрози, недостатність звичайних правових інструментів, загальнонаціональний масштаб явища, тимчасовий характер дерогації та обов'язковість орієнтації на «повернення до нормальності».

Розділ 2 «Конституційна та інституційна архітектура надзвичайного стану» складається з трьох підрозділів:

2.1 «Надзвичайний стан та Конституція. Проблеми правового регулювання». У цьому підрозділі узагальнено й проаналізовано підходи до розуміння правової природи надзвичайного стану як простору поза правом, стану крайньої необхідності та стану, що ґрунтується на правовому рішенні. Також висвітлено проблеми повноважень і процедури ухвалення рішення про запровадження надзвичайного стану, співвідношення правової форми та фактичної ситуації, зокрема здатності держави дотримуватися конституційних гарантій прав громадян під час застосування заходів колективної безпеки. Крім того, автор визначає способи, за допомогою яких судова влада виправдовує дії урядів, що порушують права і свободи, гарантовані міжнародним правом.

2.2 «Типологія та моделі реагування на надзвичайні ситуації: теоретичний та практичний аспекти інституційного дизайну». У межах цього підрозділу виокремлено основні моделі реагування на надзвичайні ситуації, які відображають різні варіанти співвідношення права, держави та загроз існуванню політико-правового порядку: модель «business as usual», модель пристосування, або адаптивний підхід, модель позаправових засобів, законодавчу й виконавчу моделі, а також прерогативу. Автор визначає умови внутрішнього законодавства та міжнародного права, необхідні для набуття надзвичайним станом юридичної сили, і класифікує п'ять типових випадків відступу від цих вимог.

2.3 «Войовнича демократія. Онтологія концепту». У цьому підрозділі розглянуто витоки відповідного концепту, пов'язаного з іменем німецького юриста Карла Левенштайна, а також обґрунтовано відмінність між надзвичайними правовими режимами та войовничою демократією як функціонально стійким елементом звичайного правопорядку, спрямованим проти внутрішніх суб'єктів, що намагаються зруйнувати його легальними засобами.

Розділ 3 «Система стримувань і противаг в умовах надзвичайних загроз. Суспільно-політична практика» включає сім підрозділів:

3.1 «Суверенна диктатура надзвичайного стану та військова агресія РФ. Історико-теоретичний аналіз подій в Україні 2014 року». У цій частині роботи автор пропонує трактувати події 2014 року як фактичний складний надзвичайний стан, що відбувався без формального запровадження відповідного надзвичайного правового режиму. У зазначений період у часі й просторі поєдналися революційний надзвичайний стан та надзвичайний стан, спричинений збройною агресією, анексією території України й окупацією окремих її частин, що фактично потребувало запровадження надзвичайного правового режиму. Водночас, попри наявність відповідних підстав, політичне рішення про його запровадження ухвалене не було, оскільки домінували мотиви революційного надзвичайного стану.

3.2 «Система стримувань і противаг щодо захисту прав громадян у постреволюційний період». У підрозділі ефективність системи стримувань і противаг за умов революційного надзвичайного стану проаналізовано через її здатність виконувати власне функціональне призначення при застосуванні

обмежувальних заходів щодо осіб, яких ідентифікують як «ворогів». Такий аналіз здійснено, зокрема, на прикладі законопроєкту №4359а «Про очищення влади».

3.3 «Парламентський контроль як практичний запобіжник при запровадженні надзвичайних правових режимів: Республіка Корея, Україна, США». У цьому підрозділі досліджено та узагальнено роль законодавчої гілки влади під час запровадження надзвичайних правових режимів і надзвичайного стану як інструменту верифікації та стримування можливих зловживань президентами правом ініціювати такі рішення. Аналіз охоплює сучасні історичні події в Республіці Корея 2024 року, Україні 2018 року та США 2019 року.

3.4 «Позасудові засоби обмеження прав громадян в умовах загроз національній безпеці». У підрозділі розглянуто питання застосування та результативності судового контролю за законністю спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів -санкцій, які використовуються для захисту національних інтересів в особливих умовах. На підставі аналізу практики ЄСПЛ і Верховного Суду автор доходить висновку, що формально-функціоналістичний підхід до розгляду таких справ в Україні не узгоджується з практикою міжнародних судових інституцій і фактично свідчить про свідоме самообмеження компетенції Судом у ситуації надзвичайного правового режиму.

3.5 «Войовнича демократія в умовах надлегальності. Практичні аспекти розширення меж застосування». У цьому підрозділі на прикладі Закону України «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу» показано небезпеку надмірного розширення концепту войовничої демократії. Автор виходить із того, що конституційні демократичні цінності, на захист яких спрямована ця концепція, мають універсальний і всеохоплюючий характер, а тому надто широке коло діянь може бути політично витлумачене як загроза таким цінностям. Наслідком цього може стати довільне обмеження прав громадян.

3.6 «Войовнича демократія та формалізоване свавілля. Виключення політичних партій в умовах надзвичайних правових режимів». У цьому підрозділі досліджено практику ЄСПЛ, у якій сформовано критерії правомірності виключення з політичного життя партій, що становили загрозу конституційному ладу. Автор узагальнює відповідний практичний алгоритм, аналізує український досвід і проводить розмежування між рішеннями, ухваленими у звичайному правовому середовищі, та рішеннями, прийнятими в умовах режиму воєнного стану. У роботі показано, що судова влада за надзвичайного правового режиму при розгляді таких справ допускає ретроспективність і заміну стандартів доказування політичною доцільністю, що порушує принципи співмірності та розумності.

3.7 «Концепт войовничої демократії як підґрунтя для скасування народного волевиявлення». У цьому підрозділі проаналізовано події 2024–2025 років у Румунії під час президентських виборів, коли застосування

концепту Левенштайна стало підставою для скасування результатів народного волевиявлення без забезпечення достатнього рівня довіри, зокрема без належної можливості подавати докази й ознайомлюватися з ними, а також без справедливого, публічного і прозорого слухання.

У висновках дисертант узагальнює результати аналізу теоретичних і практичних проблем функціонування принципу поділу влади та механізмів стримувань і противаг у надзвичайних правових режимах, а також у процесі застосування суміжних інструментів «войовничої демократії». Окремо сформульовано пропозиції щодо усунення виявлених проблем, зокрема у сфері нормотворення, і визначено перспективні напрями подальших наукових розвідок.

Проведене Вігірінським Андрієм дослідження свідчить про ґрунтовне опрацювання джерельної бази. Загалом наукові висновки і практичні рекомендації, викладені в дисертації, характеризуються достатньо високим ступенем обґрунтованості.

*Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій*

Достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, представлених у дисертації, є переконливою. Вона підтверджується належно обраною та послідовно застосованою методологією, а також глибоким аналізом використаних джерел.

*Оцінка новизни результатів наукового дослідження.*

Слід відзначити, що наукові висновки і практичні пропозиції автора є новими за своїм змістом, достовірними та достатньо обґрунтованими. Наукова новизна результатів, отриманих Вігірінським Андрієм, полягає в тому, що дисертація належить до перших в Україні комплексних загальнотеоретичних досліджень теоретичних засад і практичного функціонування системи стримувань і противаг у надзвичайних правових режимах. За результатами роботи сформульовано низку концептуально нових положень і практичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення правових, інституційних та процедурних механізмів підтримання балансу влади в умовах надзвичайності.

Дисертантом вперше: запропоновано авторське розуміння надзвичайної ситуації як фактичного якісного стану суспільства, що виникає під впливом раптових і непередбачуваних обставин, за яких наявні у влади інструменти не дають змоги належно забезпечити безпеку держави та громадян, що зумовлює необхідність невідкладної зміни правового регулювання і характеру відносин влади з громадянами в бік часткового та тимчасового відступу від гарантій прав із обов'язковим їх відновленням після припинення негативного впливу відповідних обставин; сформульовано авторське визначення надзвичайного правового режиму як форми забезпечення принципів верховенства права та законності при юридичному

окресленні меж відступу від норми шляхом поміщення дій влади у визначені правові рамки, попри те що такі дії є реакцією на обставини дійсності, які самі по собі не мають правових меж; визначено кумулятивний комплекс матеріальних критеріїв легітимної надзвичайності та процесуальних вимог легалізації надзвичайних правових режимів; обґрунтовано феномен «надлегальності», який проявляється у зміщенні центру ухвалення рішень від інституцій, забезпечених процесуальними гарантіями, до політичного координаційного органу; виокремлено ядро формально непорушних прав і вимоги до відступу від них у правозастосуванні, серед яких зв'язок із загрозою, сувора необхідність, пропорційність і тимчасовість, а також показано амбівалентність між непорушністю таких прав та механізмом «свободи розсуду» (margin of appreciation), завдяки якому суди можуть виправдовувати дії урядів.

Також дисертантом уперше систематизовано типи реагування на надзвичайні стани - від моделі «business as usual» і адаптивних моделей до позаправових рішень із подальшою ратифікацією, а також законодавчого й виконавчого типів «конституційної диктатури»; визначено критерії відмежування надзвичайних правових режимів від концепту войовничої демократії як різних способів реагування на безпекові загрози; обґрунтовано, що інструменти войовничої демократії здатні перетворюватися з механізму самозахисту конституційних цінностей на засіб «легендування» політично мотивованих рішень, коли їх легітимація забезпечується популістичною мобілізацією без належного причинно-наслідкового зв'язку з проголошеною метою; синтезовано триєдині кумулятивні підстави для оцінки обґрунтованості заборони політичних партій: ідеї та програми, реальну поведінку, включно з бездіяльністю лідерів, а також здатність завдати шкоди з урахуванням електоральної ваги та вимоги доведення «нагальної суспільної потреби».

Крім цього, уперше виокремлено форми інституційного самоусунення судової влади в умовах надзвичайних правових режимів, серед яких неприйняття рішень, віднесення відповідних питань до дискреції, звуження обсягу судової перевірки правомірності та невикористання практики ЄСПЛ у правозастосуванні; запропоновано напрями вдосконалення механізму захисту прав громадян під час застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів; досліджено ризик «нормалізації винятку» і сценарій «подвійної держави», що передбачає співіснування нормативної та прерогативної підсистем.

Дисертантом удосконалено теоретичні підходи до розуміння диктатури у Стародавньому Римі не як привілею для найбільш гідного, а як обтяжливого обов'язку, від якого носій необмеженої влади прагнув звільнитися, а також проведено розмежування між цим інститутом і сучасними підходами до реагування на надзвичайні ситуації; підхід до використання гілками влади наданих їм можливостей стримування виконавчої влади у надзвичайних ситуаціях та надзвичайних правових режимах з метою недопущення відсторонення особистості, руйнування

міжгрупових соціальних зв'язків, втрати суспільної єдності та виникнення громадянських протистоянь; обґрунтування надзвичайних адміністративно-правових режимів як інструментів захисту колективних інтересів на противагу індивідуальним; підхід до визначення загроз і чинників, що впливають на інституційну самостійність суддів у кризових умовах; розуміння ролі законодавчої гілки влади на етапі запровадження надзвичайних правових режимів, зокрема через визначення способів посилення контролю за виконавчою владою та ускладнення механізмів можливих зловживань навіть за умови політичної єдності парламентської більшості й виконавчої гілки влади.

У дисертації подальшого розвитку набули уявлення про різноманітність моделей стримувань і противаг як результат доктринальних пошуків і політичного компромісу, що є чутливими до суспільних настроїв і потребують належної політичної культури, розвиненого громадянського суспільства та незалежного суду для ефективного втілення ідей свободи, рівності й верховенства права при одночасному збереженні єдності політичної спільноти в надзвичайних ситуаціях; характеристика соціально-психологічного виміру надзвичайних ситуацій, які впливають на взаємодію всередині політичного тіла між індивідами, зокрема через поляризацію, емоційні хвилі, вторинність легальності, поділ осіб на групи «ми» та «інші», варваризацію суспільства й інші кризові прояви.

*Наукове та практичне значення одержаних результатів.*

Викладені у дисертації положення, висновки, пропозиції та рекомендації можуть знайти застосування в: науково-дослідній роботі - для подальшого розвитку теоретико-правових уявлень щодо системи стримувань і противаг, надзвичайних правових режимів, інструментів «войовничої демократії», а також визначення критеріїв їх легітимності, ефективності та меж використання в умовах кризових загроз; законотворчій діяльності - при вдосконаленні положень чинного законодавства України, які регулюють запровадження, функціонування та припинення надзвичайних правових режимів, застосування спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів, а також заборону діяльності політичних партій з метою посилення гарантій прав людини, парламентського контролю, судового захисту та недопущення нормалізації винятку; правозастосовній діяльності - для підвищення ефективності контролю за діями органів публічної влади в умовах надзвичайності, забезпечення пропорційності обмежень прав і свобод, належного судового перегляду, публічної підзвітності й відповідальності посадових осіб за рішення, що впливають на баланс влади та цілісність держави; викладацькій діяльності — при проведенні навчальних занять, підготовці навчально-методичних матеріалів і підручників з дисциплін «Загальна теорія права», «Філософія права», «Конституційне право», «Проблеми правоутворення та правозастосування в Україні», а також спеціальних курсів, присвячених надзвичайним правовим режимам,

правовим механізмам реагування на воєнні загрози, системі стримувань і противаг та концепту «войовничої демократії».

*Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації.*

Анотації та основні положення рецензованої дисертації узгоджуються з вимогами ідентичності щодо формулювання теми, об'єкта, предмета, завдань, положень наукової новизни, висновків до розділів і загальних висновків. В анотації відображено положення, пов'язані з методологією дослідження, основними результатами дисертації та їх достовірністю.

*Повнота викладу результатів дисертаційного дослідження в опублікованих працях.*

Зміст, перелік і кількість публікацій, а також апробація результатів дисертаційного дослідження відповідають чинним нормативним вимогам. За результатами проведеного дослідження опубліковано дев'ятнадцять наукових праць, з яких шість статей розміщено у фахових виданнях України, а тринадцять наукових тез — у збірниках матеріалів науково-теоретичних та науково-практичних конференцій.

Наукові публікації Вігірінського Андрія відповідають вимогам пункту 8 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою № 44 Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р.

*Відповідність дисертації встановленим вимогам.*

Дисертація Вігірінського Андрія відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, а також вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Оформлення дисертації узгоджується з вимогами щодо оформлення дисертацій, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40. Порушень академічної доброчесності в дисертації та наукових працях, у яких відображено результати дослідження, не встановлено.

*Аналіз дискусійних положень та основні зауваження.*

Загалом позитивно оцінюючи актуальність, обґрунтованість, достовірність, наукову новизну, наукове та практичне значення дисертаційної роботи, виконаної Вігірінським Андрієм, водночас слід окреслити окремі дискусійні аспекти та висловити зауваження щодо певних положень дослідження:

1. У роботі детально аналізується прецедент анулювання виборів у Румунії 2024 року судовим рішенням та практика судової заборони діяльності політичних партій в Україні, де одними із ключових доказів стають непублічні звіти спецслужб. Автор слушно зазначає, що це порушує такий визначальний принцип правосуддя, як змагальність.

Проте важливим моментом для дискусії є визначення того, як суду зберегти баланс між національною безпекою і тим, аби «войовнича демократія» не перетворилася на інструмент маніпуляції виборчим процесом.

2. Дисертант критикує позицію Верховного Суду, який при розгляді справ про оскарження рішень щодо запровадження санкцій обмежує судовий розгляд лише перевіркою законності процедури, не оцінюючи фактичні підстави рішень про запровадження санкцій.

У зв'язку з цим дискусійним залишається питання інституційної спроможності судової влади в Україні: чи може судова влада в умовах надзвичайних правових режимах реально протистояти виконавчій гілці влади, не ризикуючи бути звинуваченою у підриві національної безпеки.

3. У дисертації обґрунтовано концепт «надлегальності» в умовах надзвичайних правових режимів, який характеризується зсувом певних важливих владних повноважень від законодавчої і виконавчої влади до координаційних органів (наприклад, РНБОУ), які не мають прямої конституційної і політичної відповідальності за обмеження основних прав людини. Це призводить до того, що правові процедури подекуди стають лише формою для легалізації політичної доцільності.

Отже, важливим є визначити, яким має бути механізм, який би гарантував, що після завершення надзвичайного правового режиму такі координаційні органи автоматично повернуться до стандартного формату консультативних функцій, а не залишаться реальним правозастосовчим суб'єктом.

Наведені зауваження спрямовані на уточнення окремих авторських пропозицій і позначення питань, що мають дискусійний характер. Вони не стосуються концептуального ядра дисертації і, відповідно, не впливають на її загальну позитивну оцінку. Результати дисертаційної роботи Вігірінського Андрія мають теоретичне і практичне значення, сприяють розвитку правової

доктрини та можуть бути використані в подальших науково-теоретичних дослідженнях і практичній діяльності.

*Загальний висновок та оцінка дисертації.*

Дисертація Вігірінського Андрія Валерійовича на тему: «Механізми стримувань та противаг в надзвичайних правових режимах: теоретико-правовий аспект» є самостійною, цілісною, логічно побудованою та завершеною науковою працею, у якій сформульовано й обґрунтовано результати, що відповідають критеріям наукової новизни та спрямовані на розв'язання проблемних питань теорії, практики і правового регулювання механізмів правових засобів правотворення та правореалізації в Україні. Це дає підстави констатувати достатній рівень науковості й обґрунтованості висловлених автором положень, висновків і рекомендацій.

За результатами ґрунтовного аналізу змісту дисертації можна зробити висновок про відсутність порушень вимог академічної доброчесності, а також вимог до змісту й оформлення дисертаційних робіт. Посилання на використані джерела у тексті дисертації оформлено належним чином.

За актуальністю, рівнем наукової новизни, ступенем обґрунтованості, науковою та практичною цінністю отриманих результатів дисертація Вігірінського Андрія Валерійовича відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 261, пп. 6, 7, 8 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44.

Таким чином, за результатами публічного захисту Вігірінський Андрій Валерійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право», а подана ним дисертація - на позитивну оцінку.

**РЕЦЕНЗЕНТ:**
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри теорії та історії права та держави
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 334 м/12
«29» 05 2026 р.

**Борис МАЛИШЕВ**

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ЗАСТ. ДИРЕКТОРА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
ВЧЕНИЙ СЕКРЕТАР
КАРАУЛЬНА Н. В.
28.05. 2026 р.